

Sygn. akt IV KZ 11/21

POSTANOWIENIE

Dnia 9 kwietnia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Gierszon

w sprawie **J. T.** oskarżonego z 207 § 1 k.k.,
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 9 kwietnia 2021 r., zażalenia
obrońcy oskarżonego na zarządzenie upoważnionego Sędziego Sądu Okręgowego
w T. z dnia 14 stycznia 2021 r., II WSU (...),

postanowił:

**uchylić zaskarżone zarządzenie i przekazać sprawę do
ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w T.**

UZASADNIENIE

Prokurator Prokuratury Rejonowej w T. wniósł do Sądu Rejonowego w T. akt oskarżenia przeciwko J. T., w którym zarzucił mu popełnienie przestępstwa z art. 207 § 1 k.k. w zb. z art. 157 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.

Sąd Rejonowy w T. wydał w dniu 6 listopada 2018 r., sygn. akt II K (...), wyrok nakazowy, którym uznał winę oskarżonego w zakresie zarzucanego czynu i wymierzył mu na podstawie art. 37a k.k. karę roku ograniczenia wolności polegającą na wykonywaniu nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne w rozmiarze 24 godzin w stosunku miesięcznym. Sprzeciw od tego orzeczenia wniósł oskarżony oraz prokurator. Postanowieniem z dnia 20 lipca 2020 r., Sąd Rejonowy w T. przyjmując, że oskarżony J. T. dopuścił się zarzucanego mu czynu mając zniesioną zdolność do rozpoznania znaczenia czynu i pokierowania swoim postępowaniem, na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k. umorzyć postępowanie karne.

Powyższe orzeczenie zostało zaskarżone przez obrońcę oskarżonego, który zaskarżył je w całości i sformułował zarzuty:

1. na podstawie art. 438 pkt 2 k.p.k. naruszenia przepisów postępowania, które miało wpływ na treść orzeczenia, a to art. 167 k.p.k., 170 § 2 i 3 k.p.k. oraz art. 366 § 1 k.p.k.;
2. na podstawie art. 438 pkt 2 k.p.k. naruszenia przepisów postępowania, które miało wpływ na treść orzeczenia, a to art. 201 k.p.k. w zw. z art. 202 § 5 k.p.k.;
3. na podstawie art. 438 pkt 2 k.p.k. naruszenia przepisów postępowania, które miało wpływ na treść orzeczenia, a to art. 7 k.p.k. poprzez dokonanie dowolnej oceny dowodów zgromadzonych w sprawie;
4. na podstawie art. 438 pkt 1a k.p.k. obrazy prawa materialnego niezwiązanego z kwalifikacją prawną czynu, a to art. 93g § 1 k.k. w zw. z art. 115 § 2 k.k.;
5. na podstawie art. 438 pkt 3 k.p.k. błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia.

Na podstawie tych zarzutów obrońca wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji, ewentualnie przeprowadzenie wnioskowanych dowodów i zmianę zaskarżonego orzeczenia poprzez uniewinnienie J. T. lub umorzenie wobec niego postępowania i niestosowanie środków zabezpieczających.

Postanowieniem z dnia 10 grudnia 2020 r., sygn. akt II Kz (...), Sąd Okręgowy w T. na podstawie art. 437 § 2 k.p.k. i art. 438 pkt 2 k.p.k. uchylił zaskarżone postanowienie i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu w T. do ponownego rozpoznania.

Obrońca oskarżonego J. T. wniosła skargę na orzeczenie Sądu Okręgowego w T. określając je jako wyrok. Sformułowała w niej zarzut naruszenia art. 437 § 2 k.p.k. poprzez niezastosowanie tego przepisu, w wyniku czego Sąd zamiast dokonać uzupełnienia postępowania dowodowego i wydania orzeczenia w sprawie, uchylił postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania, mimo iż nie zachodziły przesłanki to umożliwiające, tj. naruszenie art. 439, art. 454 k.p.k., ani konieczność przeprowadzenia na nowo postępowania dowodowego. Stwierdzając, że uchybienie to miało oczywisty wpływ na treść orzeczenia, wniosła o uchylenie postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Zarządzeniem z dnia 14 stycznia 2021 r., sygn. akt II WSU (...), upoważniony Sędzia Sądu Okręgowego w T. na podstawie art. 539f k.p.k. w zw. z art. 530 § 2 k.p.k. i art. 429 § 1 k.p.k. odmówił przyjęcia skargi obrońcy oskarżonego jako niedopuszczalnej z mocy ustawy. W zarządzeniu stwierdzono, że skoro ustawodawca w trybie art. 539a k.p.k. przesądził, iż skarga może zostać złożona wyłącznie od wydanego wyroku sądu odwoławczego, który w niniejszej sprawie nie zapadł.

Zażalenie na to zarządzenie wniosła obrońca oskarżonego, która zaskarżyła je w całości i zarzuciła naruszenie art. 429 kpk oraz art. 32 Konstytucji w zw. z art. 414 k.p.k. Uzasadniając zażalenie podniosła, że w badanej sprawie Sąd I instancji zobligowany był do wydania wyroku umarzającego postępowanie na podstawie art. 414 § 1 k.p.k. W dalszej części uzasadnienia odniosła się natomiast do wynikających z tego przepisu negatywnych konsekwencji dla osób, które uznane zostały za niepoczytalne w chwili czynu ze względu na brak możliwości ich uniewinnienia od popełnienia zarzucanego czynu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zażalenie jest zasadne. Podstawą dla takiej oceny wniesionego zażalenia nie były jednak podnoszone przez obrońcę argumenty mające świadczyć o braku równego traktowania osób niepoczytalnych w związku z treścią art. 414 § 1 k.p.k., a naruszenie art. 414 § 1 k.p.k. poprzez brak jego zastosowania.

Tego uchybienia dopuścił się wprawdzie Sąd I instancji, który pomimo braku wniosku prokuratora o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy, wydał postanowienie w tym przedmiocie po rozpoczęciu przewodu sądowego. Tymczasem z art. 414 § 1 k.p.k. wynika, że w razie stwierdzenia po rozpoczęciu przewodu sądowego okoliczności wyłączającej ściganie lub danych przemawiających za warunkowym umorzeniem postępowania, sąd wyrokiem umarza postępowanie albo umarza je warunkowo. Wprawdzie w razie stwierdzenia okoliczności wymienionych w art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k. sąd wydaje wyrok uniewinniający, ale ustawodawca zastrzegł, że nie dotyczy to sytuacji, gdy sprawca w chwili czynu był niepoczytalny.

Uchybienia te dostrzegł Sąd odwoławczy, który w uzasadnieniu swojego orzeczenia stwierdził, że Sąd I instancji orzekał w niewłaściwym trybie. Pomimo tego, że sprawa została zainicjowana wniesionym przez prokuratora aktem oskarżenia, to Sąd ten traktował ją jak sprawę z wniosku złożonego w trybie art. 354 k.p.k. o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających. Konsekwencją tego było również odnotowane w protokole rozprawy stwierdzenie o wyłączeniu jawności rozprawy z urzędu. Jednocześnie Sąd przyznał pokrzywdzonej status oskarżyciela posiłkowego, pomimo tego, że zgodnie z nadmienionym przepisem w wypadku wniosku prokuratora o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i o zastosowanie środków zabezpieczających stosuje się wprawdzie odpowiednio przepisy rozdziału 41 dotyczącego przygotowania do

rozprawy, ale ustawodawca zastrzegł, że nie stosuje się przepisów o oskarżycielu posiłkowym. W konsekwencji, pomimo stwierdzenia niepoczytalności oskarżonego po rozpoczęciu sądowego, Sąd I nie wydał wyroku umarzającego postępowanie, a postanowienie. Z kolei Sąd II instancji, pomimo dostrzeżenia tego uchybienia, również rozstrzygnął sprawę postanowieniem, a nie wyrokiem.

Tymczasem zgodnie z art. 118 § 1 k.p.k. znaczenie czynności procesowej ocenia się według treści złożonego oświadczenia. Z kolei zgodnie z § 2 tego przepisu, niewłaściwe oznaczenie czynności procesowej, a zwłaszcza środka zaskarżenia, nie pozbawia czynności znaczenia prawnego. W orzecznictwie sądowym (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 2.03.2001 r., V KKN 3/01, OSNKW 2001, z.7–8, poz. 63; wyrok Sądu Najwyższego z 14.11.2002 r., V KK 216/02, LEX nr 56859; postanowienie Sądu Najwyższego z 3.12.2002 r., IV KK 286/02, LEX nr 74497) przyjmuje się, że przepis art. 118 § 1 i 2 k.p.k. obejmuje swoim zakresem nie tylko czynności procesowe stron postępowania, ale także czynności procesowe organów postępowania. Przemawia za tym użycie w art. 118 k.p.k. sformułowania „czynności procesowe” bez jego doprecyzowania. W konsekwencji orzeczenie wydane w niewłaściwej formie podlega zatem zaskarżeniu właściwym środkiem odwoławczym, czyli takim, jakim należałoby je zaskarżyć, gdyby zapadło ono we właściwej formie (tak postanowienie SN z 7.11.1966 r., III KR 169/66, OSNKW 1967, z. 9, poz. 93; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 4.08.2010 r., II AKz 508/10, LEX nr 686870). Dodać przy tym należy, że zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 kwietnia 2011 r., II KK 285/10 (Lex nr 795773) zasada rzetelnego procesu sformułowana w art. 45 ust. 1 Konstytucji oraz art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności przemawia za możliwością odczytywania rzeczywistego znaczenia czynności procesowej dokonanej przez organ procesowy jedynie w kierunku gwarancyjnym. Taka wykładnia art. 118 § 1 i 2 k.p.k. akceptowana jest także przez przedstawicieli doktryny procesu karnego (zob. m.in. T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego. Tom I, Warszawa 2014, s. 450-451; S. Steinborn, Komentarz do art. 118 kpk, w: S. Steinborn (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów, Lex/el. 2016, teza 4).

Tym samym odmawiając przyjęcia skargi na wyrok sądu odwoławczego upoważniony Sędzia Sądu Okręgowego w T. dopuścił się naruszenia art. 414 § 1 k.p.k. W związku z tym, że Sądy obu instancji naruszyły w badanej sprawie art. 414 § 1 k.p.k. i zamiast wyroku umarzającego, a następnie wyroku uchylającego, wydały w tym przedmiocie postanowienia, Sędzia powinien zgodnie z nakazem wynikającym z art. 118 § 1 i 2 k.p.k. potraktować wniesioną przez obrońcę oskarżonego na podstawie art. 539a k.p.k. skargę jak skargę na wyrok sądu odwoławczego uchylający wyrok sądu pierwszej instancji.

Poza zakresem rozważań Sąd Najwyższy pozostawił natomiast argumenty, które zdominowały uzasadnienie wniesionego zażalenia, gdyż nie mają one znaczenie w badanej sprawie. Uchybienie, do jakiego doszło w badanej sprawie nie polegało na zastosowaniu art. 414 § 1 k.p.k., które doprowadziło nierównego potraktowania osób niepoczytalnych w stosunku do poczytalnych, ale na jego niezastosowaniu, co doprowadziło do nieuzasadnionego umorzenia postępowania orzeczeniem w formie postanowienia, a następnie do kolejnych decyzji procesowych podyktowanych formą tego orzeczenia, pomimo treści art. 118 § 1 i 2 k.p.k.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

Podstawą dla takiej oceny wniesionego zażalenia nie były jednak podnoszone przez obrońcę argumenty mające świadczyć o braku równego traktowania osób niepoczytalnych w związku z treścią art. 414 § 1 k.p.k., a naruszenie art. 414 § 1 k.p.k. poprzez brak jego zastosowania.

Tego uchybienia dopuścił się wprawdzie Sąd I instancji, który pomimo braku wniosku prokuratora o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy, wydał postanowienie w tym przedmiocie po rozpoczęciu przewodu sądowego. Tymczasem z art. 414 § 1 k.p.k. wynika, że w razie stwierdzenia po rozpoczęciu przewodu sądowego okoliczności wyłączającej ściganie lub danych przemawiających za warunkowym umorzeniem postępowania, sąd wyrokiem umarza postępowanie albo umarza je warunkowo. Wprawdzie w razie stwierdzenia okoliczności wymienionych w art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k. sąd wydaje wyrok uniewinniający, ale ustawodawca zastrzegł, że nie dotyczy to sytuacji, gdy sprawca w chwili czynu był niepoczytalny.

Uchybienia te dostrzegł Sąd odwoławczy, który w uzasadnieniu swojego orzeczenia stwierdził, że Sąd I instancji orzekał w niewłaściwym trybie. Pomimo tego, że sprawa została zainicjowana wniesionym przez prokuratora aktem oskarżenia, to Sąd ten traktował ją jak sprawę z wniosku złożonego w trybie art. 354 k.p.k. o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających. Konsekwencją tego było również odnotowane w protokole rozprawy stwierdzenie o wyłączeniu jawności rozprawy z urzędu. Jednocześnie Sąd przyznał pokrzywdzonej status oskarżyciela posiłkowego, pomimo tego, że zgodnie z nadmienionym przepisem w wypadku wniosku prokuratora o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i o zastosowanie środków zabezpieczających stosuje się wprawdzie odpowiednio przepisy rozdziału 41 dotyczącego przygotowania do rozprawy, ale ustawodawca zastrzegł, że nie stosuje się przepisów o oskarżycielu posiłkowym. W konsekwencji, pomimo stwierdzenia niepoczytalności oskarżonego po rozpoczęciu sądowego, Sąd I nie wydał wyroku umarzającego postępowanie, a postanowienie. Z kolei Sąd II instancji, pomimo dostrzeżenia tego uchybienia, również rozstrzygnął sprawę postanowieniem, a nie wyrokiem.

Tymczasem zgodnie z art. 118 § 1 k.p.k. znaczenie czynności procesowej ocenia się według treści złożonego oświadczenia. Z kolei zgodnie z § 2 tego przepisu, niewłaściwe oznaczenie czynności procesowej, a zwłaszcza środka zaskarżenia, nie pozbawia czynności znaczenia prawnego. W orzecznictwie sądowym (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 2.03.2001 r., V KKN 3/01, OSNKW 2001, z.7–8, poz. 63; wyrok Sądu Najwyższego z 14.11.2002 r., V KK 216/02, LEX nr 56859; postanowienie Sądu Najwyższego z 3.12.2002 r., IV KK 286/02, LEX nr 74497) przyjmuje się, że przepis art. 118 § 1 i 2 k.p.k. obejmuje swoim zakresem nie tylko czynności procesowe stron postępowania, ale także czynności procesowe organów postępowania. Przemawia za tym użycie w art. 118 k.p.k. sformułowania „czynności procesowe” bez jego doprecyzowania. W konsekwencji orzeczenie wydane w niewłaściwej formie podlega zatem zaskarżeniu właściwym środkiem odwoławczym, czyli takim, jakim należałoby je zaskarżyć, gdyby zapadło ono we właściwej formie (tak postanowienie SN z 7.11.1966 r., III KR 169/66, OSNKW 1967, z. 9, poz. 93; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 4.08.2010 r., II AKz 508/10, LEX nr 686870). Dodać przy tym należy, że zgodnie ze

stanowiskiem wyrażonym przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 kwietnia 2011 r., II KK 285/10 (Lex nr 795773) zasada rzetelnego procesu sformułowana w art. 45 ust. 1 Konstytucji oraz art. 6 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności przemawia za możliwością odczytywania rzeczywistego znaczenia czynności procesowej dokonanej przez organ procesowy jedynie w kierunku gwarancyjnym. Taka wykładnia art. 118 § 1 i 2 k.p.k. akceptowana jest także przez przedstawicieli doktryny procesu karnego (zob. m.in. T. Grzegorzczuk, Kodeks postępowania karnego. Tom I, Warszawa 2014, s. 450-451; S. Steinborn, Komentarz do art. 118 kpk, w: S. Steinborn (red.), Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów, Lex/el. 2016, teza 4).

Tym samym odmawiając przyjęcia skargi na wyrok sądu odwoławczego upoważniony Sędzia Sądu Okręgowego w T. dopuścił się naruszenia art. 414 § 1 k.p.k. W związku z tym, że Sądy obu instancji naruszyły w badanej sprawie art. 414 § 1 k.p.k. i zamiast wyroku umarzającego, a następnie wyroku uchylającego, wydały w tym przedmiocie postanowienia, Sędzia powinien zgodnie z nakazem wynikającym z art. 118 § 1 i 2 k.p.k. potraktować wniesioną przez obrońcę oskarżonego na podstawie art. 539a k.p.k. skargę jak skargę na wyrok sądu odwoławczego uchylający wyrok sądu pierwszej instancji.

Poza zakresem rozważań Sąd Najwyższy pozostawił natomiast argumenty, które zdominowały uzasadnienie wniesionego zażalenia, gdyż nie mają one znaczenie w badanej sprawie. Uchybienie, do jakiego doszło w badanej sprawie nie polegało na zastosowaniu art. 414 § 1 k.p.k., które doprowadziło nierównego potraktowania osób niepoczytalnych w stosunku do poczytalnych, ale na jego niezastosowaniu, co doprowadziło do nieuzasadnionego umorzenia postępowania orzeczeniem w formie postanowienia, a następnie do kolejnych decyzji procesowych podyktowanych formą tego orzeczenia, pomimo treści art. 118 § 1 i 2 k.p.k.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.